

પ્રકાશકીય

આત્માના પ્રદેશે પ્રદેશને ઝણુઝણાવનાર અને આંદોલિતકરનાર રત્નાકર પચ્ચીશી એક શ્રેષ્ઠ રચના છે; આ ગેય કાવ્યમાં કવિએ જે સુંદર ઊર્મિઓ અને ભાવનાઓ ઠાલવી છે એ ભલભલાના અંતરતી વીણાના તાર ઝણઝણાવી જાય છે.

કવિએ જે ભાવનાએ વ્યક્ત કરી છે એ સાચે જ અજોડ છે. મૂળ સંસ્કૃતમાં રચાયેલી આ કૃતિના કાવ્યમય ગૂજેર ભાવાનુવાદ બાટાદ નિવાસી સાક્ષરવર્યથી શામજી હેમચંદ દેસાઈએ કર્યો છે. આજે એ ઘરઘરમાં અને ઘટઘટમાં લાકપ્રિય ળની ચૂક્યો છે. આળાલવલો સૌ પ્રભુ સામે જ્યારે ભાવનામાં લીન ળનીને આ પ્રાર્થના કાવ્ય ગાવા દ્વારા પાતાના અંતરની ભાવનાઓ ઠાલવે છે ત્યારે સુંદર, આહુલાદક અને પવિત્રતામય વાતાવરણની ત્રિવેણી રચાઈ જાય છે.

આ કાબ્યની અંજોડ અને અપૂર્વ લોકપ્રિયતા જોઈને મૂળ સ`સ્કૃત શ્લોક, ગુજરાતી શ્લોક અને ગુજરાતી અર્થની પુસ્તિકા ગયા વર્ષે અમે અમારા કાર્યાલય તરફથી પ્રકાશિત કરી હતી. એના નકલા અલ્પસમયમાં જ ખલાસ થઈ ગઈ અને વાર વાર માગણીએા આવવા લાગી જેમાં પરમપૂજ્ય આચાર્ય દેવશ્રી વિજયલબ્ધિસ્ડ્રીશ્વરજી મ.સા. તથા તેમના સેવા ભાવિ શિષ્ય પૂજ્ય સુનિરાજ શ્રી ભદ્રસેનવિજયજી મહારાજની પ્રેરણાધી એ જ પુસ્તિકા કરી વાર બીજી આવત્તિરૂપે અમે છપાવી રહ્યા છીએ. આ પુસ્તિકાની વિશેષતા એ છે કે આમાં અંગ્રેજી કાવ્યાનુવાદ પણ ઉમેરવામાં આવ્યો છે. આશા છે કે વાચકો એને જરૂર આવકારશે.

પ્રકાશક, સંપાદન કે મુદ્રણદોષથી રહી ગયેલ દોષ કે ભૂલને સુધારીને વાચવા વિન'તી છે. તથા ક્ષતિ તરફ ધ્યાન દોરવા વિન'તી છે.

- મહેન્દ્ર ગુલાભચ'દ શેઠ
- સંપાદક 'જૈન-ધર્મલાભ '

ન્યું <mark>દા</mark>ણાપીઠ, ભાવનગર.

સમર્પછ વાત્સલ્ય પૂર્ણ પુજ્ય પિતાશ્રાને પવિત્ર ચરણે.

આપશ્રીએ જીવનભર સ્વભાવની સરળતા. નિખાલસતા અને ઉદારતા કેળવી વ્યવહારમાં પ્રાપ્તાણિકતા, વ્યવહાર કુશળતા અને આત્મબળ અપનાવી અમારામાં જે સંસ્કાર–સિંચન કર્યું છે એ કદાપિ ભૂલાશે નહિ ! પૂજ્ય પિતાશ્રી આપને પ્રિય નિત્ય સ્મરણીય પદ્ધાત્તાપ ઉચ્ચારતી પુસ્તિકા આપશ્રીને ચરણે ધરીયે છીએ !

આપનું છત્ર સુમાવતા અમે આજે રાંક ખન્યા છીએ. આપ તે અમારા માટે એક ઘેઘુર વડલા ઘ્રમાન હતા. જેની છાંયામાં અમે હંમેશાં સિતળતા અનુભવી છે. આપના દેહવિલયથી અમને માેડી ખાેટ જણાશે. પરન્તુ આપશ્રીએ છવેલા છવન અને સિંધેલા સંસ્કાર અને સદ્ગુણા અમને હંમેશાં પથદર્શક બની રહે તેવા પ્રાર્થના.

આપશીએ જીવન-ચામાની છેલ્લી ઘડી સુધી જગૃતપણે સમાજની નાની-મેાટી ઘટના સાથે તાલ મોલાવી " જૈન " પત્ર દારા સાહિત્ય અને ધર્મને વિસ્તારવા जैनं जयति झासनम् "ને જય ઘેાય ગૂંજતા અને ગાજતા કરીને અમર ચિરંતન પ્રકાશમાં વિલાન થયા…

આપશ્રીના ધાર્મિક વૃત્તિ સેવાભાવના અને ર્કદારતાના પ્રસ'ગા અમને અમારા જીવનમાં યાદગાર બના રહેશે. આપશ્રી તેર વર્ષના વર્ચે પૂજ્ય પિતાશ્રી દેવચંદદાદાના કાર્યમાં જેડાયા અને લાસ વર્ષના ઉંમરે સેવા-ક્ષેત્રમાં જેડાયા. જે સમયે શ્રી સમ્મેતશિખરજીના યાત્રા દુષ્કર હતી ત્યારે આપશ્રીએ સ્પેશ્યલ ટ્રેઈનની મંજીરી મેળવવામાં જે ફાળા આપ્યા હતા એ ઈતિહાસમાં સાેનેરી અક્ષરાએ લખાઈ ગયું છે. ને જીવનના અંતિમ વર્ષે (સં. ૨૦૩૮) માં શેક દેવચંદ દામજીના પરિવાર સાથે શી શંભેશ્વર આત્રી તાર્થાના યાત્રા કરી-કરાવી છે.

આપના પિતાક્રી દેવચંદદાદાના અમર ભાવનાતું ક્ષેત્ર તે સાધર્મિક ભાઈએાની ભજ્જિતું શ્રી ભાવનગર જૈન ભાજનશાળામાં ત્રીસ વર્ષ સેવા આપી એને નવા મકાનમાં લાવી નિવૃત્તિ લીધી.

આપના સાહિત્યના લિપયમાં કેટલા રસ હતા. " જૈન " પત્ર પૂત્યે કેટલું

મમત્વ-હતું એ સમજવા માટે એમના જીવનના એક પ્રસંગ આપવા જ બસ થઈ પડશે: પૂજ્ય પિતામહ શ્રી દેવચંદદાદાના અવસાન બાદ ભાઈએા જીદા થતાં આનંદ પ્રેસ (જેના કીંમત લાખ ક્પેયાના હાય શકે)નું મમત્વ ન રાખતા પ્રેસ ભાઈને આપ્યા અને તેમે "જૈન" પત્ર સ્વીકાર્શ અને કપરી કસાદીમાં પણ જૈન પત્ર નિયમાત રૂપે બહાર પાડી રહેલ. અને ભગવાન મહાવીર પિરમાત્માના ૨૫૦૦ માં નીર્વાણ મહાત્સવના માહિતા વિશેષાંક પ્રગટ કરી ભારતભરના જૈન સમાજના પ્રતિનીધી સંસ્થાઓના બહુમાનના અધીકારી બનેલ.

આપ નાના સાથે નાના અને મેાટા સાથે મેાટા બની રહેતા. હસ-નારાએા સાથે હસવું અને રેાનારાએાનાં આંસુ લૂછવાં એ આપના જીવનના સિહમ ત્ર હતા. આપ જેને પણુ પાતાના (મિત્ર) કરી લેતા, એની સાથે જીવન પર્યંત આત્મીયતા નિભાવતા એની માટે ગમે તેવાં કષ્ટો વેઠી લેતાં જરાય અચકાતા નહીં. એથી જ સાહિત્યના ને સેવાના કાર્યમાં સુરખ્ળી શ્રી ભાેગીલાલ મગનલાલ, શ્રી ભીમજ હરજીવન 'સુરીલિ,' શ્રી માણેકલાલ ડી. માેદી, શ્રી રતિલાલ ડી. દેસાઈ, શ્રી કાંતિલાલ ડી. કાેરા, શ્રી વરધી-ભાઈ શેડ અને પાલીતાણાવાળા ડા. બી. એમ. બાવીરી જેવા સહ સાથી મિત્રા મળેલ.

ધાર્મિક કાર્યો પણુ આપના જીવન સાથે વણુાય ગયેલ. તેમા પણુ અમારા પૂજ્ય માતુશ્રી (સમરતએન) પણુ સહભાગી વિશેષ રહેલ છે. તીર્થયાગમાં, સાધુ–સાધ્વીજની વૈયાવચ્ચ–ભક્તિમાં, સાધર્મિક ભક્તિમાં પ્રેરણુારૂપ બની રહેલ છે. તેમાં પણુ પરમ પૂજ્ય આચાર્યદેવશ્રી વિજય ધર્મસ્રીશ્વરજી મ. એ શ્રી પાર્શ્વનાથની આરસની પ્રતિમાજી આપવાથી અશક્તી સમયે પણુ પ્રભુ ભક્તિ–પૂજા કર્યા વિના ચા–પાણી પણુ કરતા નહિ તે ધર્મ પ્રત્યેની શ્રહા અમારા માટે કાયમ બની રહેશે.

છેવટ એટલું ઈચ્છીએ કે શાસનદેવ પૂજ્ય પિતાશ્રીના પુષ્ડયાત્માને ચિરઃ શાન્તિ અર્પે, તેએા જ્યાં હેાય ત્યાં એમનાે ઉત્કર્ષ ઈચ્છીએ, અને અમાેને તેમના ઉજ્જવળ જીવનને અનુસરવાની શક્તિ આપે તેવી પ્રાર્થના[.] સાથે— લિ. પુત્ર પરિવાર

પુત્રી	વસંત	પુત્ર	નવીન
પુત્રી	ચ પા	પુત્ર	વિનેાદ
પુત્રી	જયાતિ	પુત્ર	મહેન્દ્ર

જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્દ રત્નાકરસૂરિજી મ.

' રત્નાકર-પચ્ચીશી 'ના રચયિતા કવિવર શ્રી રત્નાકરસ રિછ છે; એ આ પચીશીના છેલ્લા પદ્યમાં ઉલ્લેખેલી ' શ્રીरत्नाकर मङ्ग्लेखकनिस्त्रय ! શ્રेयस्करं प्रार्थये 'ની પંક્તિ દારા જણાય છે. બીજન સાધનાથી જાણવા મળે છે કે, તેઓશ્રી ચૌદમા સૈકામાં હયાત હતા. તેમણે બીજા કયાં કાવ્યા કે ગ્રંથા રચ્યા એ સંબ ધે હજી જાણવામાં આવ્યું નથી; તેની શોધ કરતાં જીવ-વિચાર વૃત્તિ અને વર્કેાકિત પંચાશિકા એ બે ગ્રંથા જાણવા મળેલ છે. પરંતુ આ નાની કૃતિ એમના શ્રેષ્ઠ કવિત્વની, એમના નિખાલસ ભાવુક હદયની પ્રતીતિ કરાવે છે, એમાં શંકા નથી. કવિવરના ટૂંકો પરિચય આપણતે આ રીતે જાણવા મળે છે.

કવિવરના કથન વિશે પણ તેઓ કવાં જ્ર≁મ્યા; માતા–પિતાનું નામ શું હતુ; કવારે દીક્ષા લીધી; અખ્યયન કવાં, કેટલું, કાેની પાસે કર્યું એ વિશે કાેઈ માહિતી મળતી નથી. માત્ર એક–એ પ્રસંગા જ એમની જીવન–સાધનામાં આછેા પ્રકાશ પાડે છે, તે આપણે જોઈએ.

પ્રસંગ એવા છે કે, જ્યારે તેઓ ગુજરાતમાં આવેલા રાયખંડ-વડલી નામના નગરમાં બિરાજતા હતા ત્યારે એક ધોળકાતા ફ તા વેપારી વેપારના કામકાજ માટે ત્યાં આવ્યા. એ શ્રેષ્ઠી જિનમંદિરમાં ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિનાં પૂજન, દર્શન કરી પાસેના ઉપાશ્રયમાં વ્યાખ્યાન–વાણી સાંભળવા નિમિત્તે ગયા. સૂરિજીનું વ્યાખ્યાન સાંભળી એના હદુય ઉપર સારી અસર પડી. બપોરે કરીથી એ સૂરિજ પાસે આવ્યા ત્યારે સુરિજી પાસે એણે વિવિધ પ્રકારના માેલીઓતી માળાઓ જોઈ. એ માળાઓને સંભાળપૂર્વ કે પોતાની પોટકીમાં મૂકતાં ચકાર શ્રેપ્ઠીની આંખે એમતાે માેલીઓ ઉમરના માહ અછતા ન રહી શકવો. સૂરિજીની અપૂર્વ વિદ્વત્તા અને આ માેલીઓના પરિચહના બેમેળ એને સમજાયા નહિ. એને લાગ્યું કે, આવા વિદાન સૂરિને માેલીઓની માળા રાખવા પાછળ કોઈ હેતુ હાવા જોઈ એ. એ હેતુ જાણવા અથવા એવા કાઈ હેતુ ન હાેય તા એવા માહથી એમને છોડાવવા એ શ્રેષ્ટીએ એજ પ્રસંગે તેણે નીચેની ગાથાના અર્થ પૂછ્યા.

> ं दोस सयमूळजाळं, पुब्वसिंसिविवजियं जइवंतं । अत्थं बहसि अणत्थं, कीस अणत्थं तवं चरसि ॥ '

સરિજીએ ગાથાને৷ અર્થ સમજાવતાં કહ્યું :—" સેંકડે৷ દોષોના મૂળ કારણરૂપ જાળવાળું (જાળધી ઉત્પન્ન થયેલું), પૂર્વ ઝડષિઓએ અને સાંયમી સાધુઓએ તજેલું એવું ખતમ કરે છે ? ''

સ્રિજીએ કહેલા આ અર્થાયી તેના ઉપર કશી અસર ન થઈ. તેણે કહ્યું : 'ગુરુછ, એનેા અર્થ મને બરાબર ન સમજાયેા.'

બીજે દિવસે એ જે ગાથાનેા અર્થ સરિજીએ વધુ સ્પષ્ટતાપૂર્વક્ર સમજાવ્યા છતાં શ્રેષ્ટીએ કહ્યુ : 'સ્રરિજી, હજી એને৷ મર્મ બરાબર સમજમાં નથી આવતાે. '

ત્રીજે દિવસે શ્રેષ્ટીએ એ જ ગાથાતાે અર્થ સમજાવવા વિનંતી કરી, આમ છ મહિનાના અંતે વિદ્વાન સૂરિજીને સમજાયું કે, શ્રેષ્ટીને આ ગાથાનાે વારંવાર અર્થ પૂછવા પાછળ કંઈક કારણ હાેવું જોઈએ. વિચાર કરતાં તેમને લાગ્યું કે, માેતીઓનાે પરિચહ રાખીને શ્રેષ્ટી ઉપર અસર પાડી શકારો નહિ. સાચું જ છે કે, વાણી નહિ પણ વર્ત'નરૂપ ચારિત્ર જ સીધી અસર કરી શકે. સંભવ છે કે શ્રેછીની સમજણને આડે મારા દોષના પડદા જ આવે છે!

સૂરિજીએ શાંતિથી જણાવ્યુ**ં**: 'મહાનુભાવ, એ ગાથાનાે અર્થ આજે નહિ, કાલે બરાબર સમજાવીશ. તમારા જેવાને ન સમજાવી શકું તાે એ મારા જ દોષ ગણાય.'

સરિજીએ કરેલા નિશ્વય મુજબ એ શ્રેષ્ઠી સમક્ષ મોતિઓની માળાઓના ચૂરેચૂરા કરી નાખ્યા અને ઉપધિનો બીજો પરિગ્રહ પણ દૂર કર્યો. પછી સરિજીએ એ ગાથાના અર્થ સમજાવવા માંડવો. સરિજીની હૃદય ગુહામાંથી નીકળેલા વાણાપ્રવાહ પવિત્ર ભાગીરથીનું રૂપ લેતા ગ'ભીરપણે વહેવા લાગ્યા : ' મહાનુભાવ, આ ગાથા તમને નહિ પણ મને જ ઉપદેશ આપી રહી છે કે, જાળમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા અર્થ-દ્રવ્ય ઉપર માહ રાખીને તું જે તપસ્યા કરે છે એ માત્ર કાયકલેશ છે. માટે સમજ, સમજ. જે ગુરૂ છત્રીશ ગુણના ધારક હોવા જોઈએ તેઓ જ જો એવા માહમાં કસાય તા પછી ગૃહસ્થને એના ઉપદેશ આપવા એ માત્ર વાણીવિડ બના જ છે. આ ગાથાતા સાચા અર્થ આત્મ ઉપકારક છે અને તેથી જ હું બધા પરિગ્રહથી નિવૃત્ત થાઉં છું. મહાનુભાવ ! ખરેખર, તમે મહિમાં ફસતા મારા આત્માને આમ ઉગારી લીધા એ બદલ ધન્યવાદ ઘટે છે. હવે જ હું તમારા વંદનને પાત્ર હું.'

સૂરિજીની નિખાલસ વાણીથી શ્રેષ્ઠીનું હૃદય એક તરફ ગદ્દગદ્ થઈ ઊઠચું અને બીજી તરફ એનેા પ્રયત્ન સફળ થયાના આત્મસ તાપ એના મુખ ઉપર તરી રહ્યો. સુરિજી અને શ્રેષ્ઠી મનામન એક બીજાના આભારની લાગણી અનુભવવા લાગ્યા. ખરેખર, એમના હૃદય-સાગરમાં હર્ષ નાં માળ્ય કેવાં ઉછળતાં હશે એનું વર્ણન તા ક્રોઈ કવિથી પણુ માપી શકાય એમ નહાતું એ દિવસથી સૂરિજી અને શ્રેષ્ઠી એક બીજાને સાચા હૃદયથી ગુરુ-શિષ્યભાવે સમજવા લાગ્યા. **શ્રેષ્ઠી પેાતાના ધેર** ધોળકા આવ્યા અને સૂરિજી એ નગરથી વિદ્વાર કરતા કરતા ચિતાેડ આવ્યા. સૂરિજીને હવે સમજતાં વાર ન લાગી કે તેમની વાણી ધારી અસર કરી શકતી હતી.

ચિતાેડમાં તેમણે કુર્ક'ટ ચાપડાગાત્રીય એાશવાળ શ્રેષ્ઠી સમરા-શાહને શત્રુંજયના સંધ કાઢવા ઉપદેશ આપ્યા. સં. ૧૩૭૧ માં સમરાશાહે શત્રુંજયના સંધ કાઢવો, તેમાં બે લાખ માનવીએા હતા. પ્રસિદ્ધ આચાર્ય'પુંગવ શ્રી સામપ્રભસ્ રિજી, શ્રી રત્નાકરસ રિજી વગેરે વિશાળ સમુદાય એ સંધમાં સામેલ હતા. જિનશાસનની ઠેરઠેર પ્રભાવના કરતા સંધ શત્રુંજય પહેાંચ્યા, તીર્થ'ની અસ્તવ્યસ્ત દશા જોઈ ને સમરાશાહે એ ગિરિરાજના ઉદ્ધાર કરાવી પ'દરમા ઉદ્ધારક તરીકે ખ્યાતિ મેળ્રવી. એ નિર્મળ હૃદયોના ત્રિવેણીસંગમમાં અનેક યાત્રીઓએ પોતાનાં જીવનને શહ્ય બનાવી કતાર્થ કર્યું.

એ જ સમયે શ્રીરત્નાકરસરિજીએ સંધ સમક્ષ ગિરિરાજ શત્રુંયના મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર ભગવંત સામે પોતાના ચારિત્ર ખંડનની આલેાયણુરૂપે આ 'રત્નાકર–પચીશા ' રચી; જે આજ સુધી ધણાયે આત્માઓને નિર્મળ બનાવવામાં સહાય નિવડી છે. સરિજી નિર્મળ ચારિત્ર પાળી સં. ૧૩૮૪ માં સ્વર્ગે સ્થ થયા. આપણે પણ આ પચ્ચીશીથી આપણા હૃદયને નિર્મળ બનાવીએ. અપાયાર્થ શ્રી વિજયસ શીલસ રીજ્યર જી અ.સા.

અમર કાવ્યના અમર કવિ **શ્રી શામજ હેમચંદ દેશાઈ**

રત્નાકર પચ્ચીશીના અનુવાદક માસ્તર શામજી હેમચંદ દેશાઇ આદર્શ ધાર્મિક શિક્ષક હતાં. મૂળવતન બાેટાદ હતું પણ નાનપણથી ભાવનગરમાં આવી વસ્યા. સર્વ પ્રકારે ભાવનગરને જ વતન ખનાવ્યું. મૌજીલાે અને આનંદી સ્વભાવ, તેજસ્વી અને પ્રભાવશાળી વ્યક્તિત્વ, સારા વિદ્વાન, વકતા અને મસ્ત કવિ હતા. કાવ્ય રચનાની કુદરતી બક્ષીસ હતી. થાર્ડ ભલે લખ્યું છે પણ જેટલું લખ્યું છે તે અધુ અમર બની ગયું છે. તેમાં પણ રત્નાકર પચીશી તેા અમરતાના શિખરે પહેાંચી છે. એમના કાવ્યાનું પદ લાલિત્ય, કવિની કલ્પના, અર્થ ગાંભીર્ય, ભાષાની સચોટતા, શબ્દ રચના, રસ પરિપૂર્ણતા, જેને શ્રવણ કરતાં માથા ડેહાવા માંડે, હૈયા નાચવા માંડે અને મનડા મુગ્ધ ખની જાય, આત્મા પરમાત્મા વચ્ચે લય લીનતાની કડી ખની જાય એવા નૈસર્ગિક સ્રોત-પ્રવૃદ્ધિ એમના કાવ્યોમાંથી પ્રગટ થતા લાગ્યો છે. પ. પ. આચાર્ય શ્રી વિજય અમૃતસૂરીશ્વરજી મ. સાના સંસારી પણાના ખાંધુ હતા. અને પ. પ. આ. દેવશ્રી વિજયધર્મ ધૂર ધર-સરીશ્વરજી સંસારીપણામાં એમની પાસે જ ભણ્યા હતા. મારા પણ ધાર્મિક શિક્ષક હતા. એમની પાસે ભણેલા વિદ્યાર્થીઓને માસ્તર પ્રત્યે ખુબ જ પુજ્યભાવ રહેતા અને માસ્તર સાહેબનાે પ્રેમ વિદ્યાર્થીઓ प्रत्ये अनेराज हते.

આચાર્ય ભગવ ત શ્રી રત્નાકરસ રિજીના અ તરમાંથી નીકળેલે નાદ વાણીના પ્રવાહ રૂપે પ્રગટ થયા જેને રત્નાકર પર્ચાશી કહે છે. આ સ્તાેત્ર સ'સ્કૃત ભાષામાં રચાયેલું છે. અત્ય'ત ભાવવાઢી મઘુર અને હૃદયમાંથી સરી પડેલ સ્રોત છે.

માસ્તરથી શામજીભાઈને લાગ્યું કે આ જેમાનોમાં સંસ્કૃત ભાષાના જાણનારા કાેઈ વીરલા જ છે. આવા ઉત્તમ સ્તાત્રના લાભ જો સામાન્ય જન-સમાજમાં પ્રસરાવવા હાેય તા ગુજરાતી ભાષામાં અનુવાદ કરવા જરૂરી છે. જેવી ભાવના એવી સિહિ એ ન્યાયે માસ્તર સાહેબની છુદ્ધિમાં માતા સરસ્વતીએ વાસ કર્યા હાેય અને આચાર્ય દેવશ્રી રત્નારકસુરિજીએ સ્વર્ગમાંથી પ્રેરણા અને આશીર્વાદ માકલ્યા હાેય તેમ એના ફળરૂપે આ સિદિ પ્રાપ્ત થઇ હાેય એમ માસ્તર સાહેબના હૈયામાંથી રત્નાકર પચીશીના ગુજરાતી ભાષામાં અનુવાદ પ્રગટ થએલ લાગે છે.

શ્રી શામજી માસ્તરની રત્નાકર પચીશીને કેાઈ એ હૈયાના હેતથી અપનાવ્યું છે-શ્વેતાંબર-દિગ ંબર-સ્થાનકવાસી કે તેરાપ થી ગુજરાતી હિંદી મરાઠી મારવાડી કચ્છી કે બંગાળી દરેક ભાષાવાળાઓએ આ ગુજરાતી કાવ્ય એવું તેા અપનાવ્યું છે કે ભગવાનની પાસે મંદિરમાં ઉપાશ્રયમાં કે ઘરે ભક્તિ કરતા આ કાવ્ય દ્વારા ભાવ પ્રગટ કરી પશ્ચાત્તાપના તાપમાં પાપને બાળી નાખતા હેાય છે. આંખામાંથી અશ્રુની ધારાઓ વહેવડાવતા અનેક મુમુક્ષ્ઝો એના પ્રવાહથી પાપના કાળમી હ પત્થરોને ભેદવા સમર્થ બને છે-અને વિદ્યુતશક્તિના પ્રકાશ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. તેમ આત્માની શક્તિના પ્રકાશ પ્રાપ્ત કરવા શક્તિમાન બને છે. માસ્તર સાહેબ શ્રી શામજી હેમચ દ દેશાઈ એ ભાવનગરની પાઠશાળા, સામાયક શાળા તથા સંઘની ઘણી ઘણી સેવા કરી છે. સમસ્ત જીવનમાં આજવિકાના અલ્પ સાધન વડે સંતાષ માની મસ્ત ફકીરની જેમ મસ્તીમાં જ્ઞાનગંગા વહાવી છે.

એમણે ધાર્મિંક, સામાજિક તેમજ રાષ્ટ્રીય કાવ્યોની સુંદર રચના કરી છે એમણે અનેકસ્તુતિએા રચી છે. '' છે પ્રતિમા મનેા હરિણી

[११]

દુ:ખ હરી શ્રી વીર જિણ દની; ભક્તાને છે સર્વદા સુખકરી જાણે ખીલી ચાંદની———વળી દીક્ષાયહી પ્રથમ તીર્થ તેમજ સ્થાપ્યું, કેઇ ભવ્યનું કઠણ દુ:ખ અનંત કાપ્યું. આમ ચોવીશ જિતેશ્વરની ચોવીશ સ્તુતિએા રચેલી છે. પરંતુ શરૂઆતમાં જે દસ રચેલી તે અત્યારે મળે છે. વળી " ભક્તિમાળા " નામની એક સ્તવનાવલી એમણે પ્રસિદ્ધ કરી છે તેમાં માસ્તર સાહેબ રચિત સ્તુતિઓ સ્તવના પ્રગટ થએલા છે. તદુપરાંત સિંદુરપ્રકરના ઘણા શ્લોકોનો અનુવાદ કાવ્યામાં કરેલા પરંતુ તે ઉપલબ્ધ થતું નથી.

તેએાશ્રીતે৷ જન્મ સંવત ૧૯૪૭ના બેાટાદ મુકામે થયેલ. ઉછેર પણ બાેટાદમાં થયેલ ત્યાદ ભાવનગર કર્મત્રેત્ર બનાવા ધાર્મિક-સામાજિક પ્રવૃત્તિ કરતા કરતા અડસઠ વર્ષની ઉંમરે ભાવનગર મુકામે સંવત ૨૦૧૪ના પાેષસુદ ૬ના નિજાન દમાં મસ્ત બની તે આ દેહુતા ત્યાગ કરી સ્વર્ગે સીધાવ્યા.

એમની કાવ્ય રચના કુદરતની બક્ષિસ હતી, અને એવી ભવ્ય હતી કે જેના ઉપર વિવેચન કરવું એ મોટા સાક્ષરનું કામ છે. હું તાે માત્ર નામના જ ટૂંકો પરિચય આપી શકુ છું.

લેખક

રાયચંદ મનગનલાલ શાહ

અમર કાવ્યના અંગ્રેજી કર્તા

શ્રી નગીનદાસ દીપચંદ શાહ (બી. એ.)

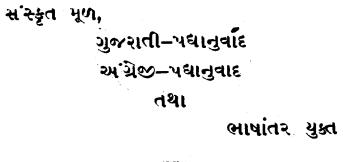
શ્રી રત્નાકર પચ્ચીશીની રચના જ એટલી સુંદર છે કે તેની ઉપયાગિતા સમજી તેમના ગુજરાતી અનુવાદ માસ્તર શામજી હેમચંદ દેસાઈ દ્વારા થયેલ. તેમજ હિન્દીના અનુવાદ પણ થયેલ છે. પરંતુ આજે માટા શહેરામાં અંગ્રેજીના અભ્યાસ પ્રાથમિક ધારણાથી જ થવા લાગ્યા છે. તેમને તેમજ વિદેશમાં વસતા આપણા જૈનાની નવી પેઢીના બાળકાને પણ જૈન ધર્મનું આત્મજ્ઞાન આપતી ઉત્તમ કૃતિના લાભ મળે તે માટે મુરખ્બી શ્રી નગીનદાસ દીપચંદ શાહે સર્વજન હિતાય અંગ્રેજીમાં કાવ્યમય રચના કરેલ છે. જે સર્વને ઉપયોગી અનશે તેવી શ્રદ્ધા છે.

અ ગ્રેજીના રચયિતા શ્રી નગીનદાસભાઈ મહુવાના વતની હાેઈ મહુવામાં અભ્યાસ કરી ઉચ્ચ અભ્યાસ ભાવનગરની કૉલેજમાં બી. એ. કરેલ. તેઓ જૂના ભાવનગર રાજ્યમાં અને સ્વાત ત્ર્ય પ્રાપ્તિ બાદ ગુજરાત રાજ્યના મહેસૂલ વિભાગમાં મામલતદાર તરી કે ૩૦ વર્ષ સેવા આપી નિવૃત્ત થઈ હાલમાં આપણા પાલીતાણાના શ્રી યશાવિજયજી જૈન ગુરુકુળમાં ગૃહપતિ તરી કે સેવા અજાવી રહેલ છે.

શ્રી નગીનભાઈ એ અંગ્રેજીમાં શ્રી રત્નાકર પચ્ચીશી ઉપરાંત શ્રી કલ્યાણુ મંદિર, શ્રી ભક્તામર સ્તેાત્રના અંગ્રેજીમાં કાવ્યાનુવાદ કરેલ છે. તેમજ આગળ નવેસ્મરણેાની અંગ્રેજી કાવ્યમય રચના કરી સમાજને અર્પવા ઇચ્છે છે. તેએા સાહિત્ય રસિક હાેઈ બીજી પણુ રચનાએા તૈયાર કરી રહેલ છે.

શ્રી રત્નાકર પચ્ચીશી સચિત્ર

X

X

મંગલાચરણ....? ઉપજતિ.

श्रेयः श्रियां मंगलकेलिसद्म, नरेंद्रदेवेद्रनतांध्रिपद्म । सर्वज्ञ सर्वातिशयप्रधान, चिरं जय ज्ञानकलानिधान ॥ १ ॥

હરિગીત

મ દિર છેા, સુક્તિતણી માંગલ્યક્રિડાના પ્રભુ, ને ઇદ્ર નર ને દેવતા, સેવા કરે તારી વિભુ; સર્વત્ર છેા સ્વામી વળી શિરદાર અતિશય સર્વના, ઘણુ છવ તું, ઘણું જીવ તું ભ ંડાર જ્ઞાનકળાતણા.

O, The temple of freedom, And the Lord of Mangal activities Even the Indra-Men and Gods worship thee O, The Lord of absolute knowledge And Master of all Atishayas O, The storage of Art and Knowledge May your reign be victorious for ever: અર્થ:-મેાક્ષરપી લક્ષ્મીના મંગળમય આનંદનાગૃહ, નરના કર-રાજાઓએ તથા દેવતાઓના, ઇંદ્રોએ નમન કર્યું છે જેના ચરણ-કમળમાં એવા સર્વ અતિરાયે કરીને મુખ્ય અને ગ્રાનરૂપી કળાના, બાંડાર એવા હે સર્વ ગ્ર પ્રેક્ષ ! આપ ચિરકાળ જયવાતા વૈતી:

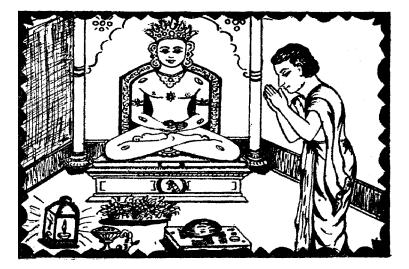
અભિધેય સૂચન.

जगत्त्रयाधार कृपावतार, दुर्वारसंसार विकार वैद्य । श्री वीतराग त्वयि मुग्धभावा--द्विज्ञ प्रभो विज्ञपयामि किंचित् ।। २ ।।

ત્રણુ જગતના આધાર ને અવતાર હે કરુણા તણા, વળી વૈદ્ય હે દુર્વાર આ સંસારનાં દુઃખાે તણા; વીતરાગ વક્ષસ વિશ્વના તુજ પાસ અરછ ઉચ્ચરૂં, જાણે છતાં પણ કહી અને આ હૃદય હું ખાલી કરૂં.

> O, The pillar of three worlds And The incarnarion of Mercy O, You the Dhanvantari And the remover of the world misery O, You the Dispassionate Lord of the world I beseech before you Though you know each and everything I make my heart empty.

અર્થ`:–ત્રણ જગતના આધાર, કૃપાના અવતાર, અત્ય'ત દુઃખયી છૂટે તેવા સંસારના વિકારોને મટાડવામાં વૈદ્ય સમાન, વીતરાગ, બધુ જાણુવાવાળા એવા હે પ્રભુ ! હું લુમારી પાસે બહુ જે મુખ્ય ભાવથી–ભાળપણાથી કાંઈક વિન'તિ કરું છું.

ુ આળક જેવા નિખાલસપણાથી વિન**ં**તિ

कि बाललीला कलितो न बालः पित्रोः पुरो जल्पति निर्विकल्पः । तथा यथार्थं कथयामि नाथ, निजाशयं सानुशयस्तवाग्रे ।। ३ ।।

શું બાળકો માબાપ પાસે બાળ ક્રીડા નવ કરે, ને સુખમાંથી જેમ આવે તેમ શું નવ ઉચ્ચરે? તેમજ તમારી પાસ તારક, આજ લાેળા લાવથી, જેવું બન્યું તેવું કહું તેમાં કશું ખાેડું નથી.

> Does not a child make childish Activities before the parents ! And speak words As they come out from the mouth Oh God before you With simple devotion What has happened I tell you Nothing but the Truth.

અર્થ°:--બાળક્રીડામાં આનંદ પામનાર બાળક પોતાના માળાપ પાસે કેાઈ પણ જાતની શંકા રાખ્યા સિવાય (જે મનમાં આવે તે,) શું નથી બાલતા ! તેવી જ રીતે હે નાથ ! મારા આશય મારૂં નિવેદન પશ્ચાત્તાપ પૂર્વક હું આપની પાસે યથાર્થ રીતે કહીશ.

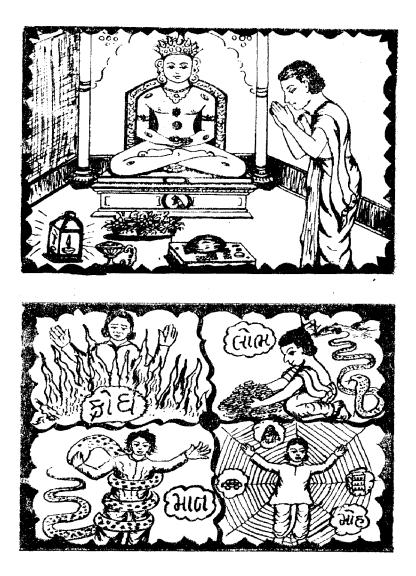
અપથ`:–હે પ્રભુ ! નયી મે' આ ભવમાં દાન દીધું, કે નથી સે' શુદ્ધ વ્યક્ષચર્ય પાળ્યું, નથી કર્યો મે' તપ, તેમ નથી અ'તરમાં ભાવ્યો સારા ભાવ, અરેરે ! મારા આ ભવનો ફેરા નકામા જ થયા !

Charity was not given And character was not observed The body was not dried with penance No good motive was remembered From the four religious principles Could not perform any one Oh God I lost my voyage In the ocean of life.

મે' દાન તા દીધુ' નહિ, ને શિયળપણુ પાન્યુ' નહિ, તપથી દમી કાયા નહિ, શુભ ભાવપણુ ભાવ્યા નહિ: એ ચાર ભેદે ધર્મમાંથી કાંઈપણુ પ્રભુ નવ, કર્યું', મારૂ' ભ્રમણુ મવસાગરે નિષ્ફળ ગયું (નષ્કળ ગયું ?

दत्त न दानं परिझोलितं च, न झालि झीलं न तपोऽभितप्तं । जुभो न भावोऽप्यभवद्भवेऽस्मिन्, विभो मया आंतिमहो मुर्घव ।। ४ ।।

કાન, શીળ, તપ, અને ભાવના વિનાનું વ્યર્થ ભવભ્રમણ.

કપાયના ખ'ધનથી પ્રભુ ભજવાની અશકિત.

दग्धोऽग्निना क्रोधक्येन दब्टो, दुष्टेन लोभाख्यमहोरगेण । ग्रस्तोऽभिमानाजगरेरा माया– जालेंन बढोऽस्मि कथं भजे त्वाम् ।। ५ ॥

હું કાેધઅગ્નિથી બળ્યેા વળી લાેભ સપ^૬ ડરયાે મને, ગળ્યાે માનરૂપી અજગરે હું કેમ કરી ધ્યાવું તને [?] મન મારૂં માયાજાળમાં માહન, મહા સુંઝાય છે, ચડી ચાર ચારાે હાથમાં ચેતન ઘણાે ચગદાય છે.

> I was burnt with the fire of anger And the vicious serpant of greed has beaten me

> I was swallowed by the cobra of ego How can I devote thee?" My mind is much confused, In the net of illusion. And the soul is suppressed In the hands of four thieves Tell me O God How can I worship thee?

અર્થઽ:–ક્રોધરપી અગ્નિએ મને બાળ્યો, દુષ્ટ લેભરૂપી મેાટા સપેઽ મને ડાંશ દીધો, અભિમાન રૂપ અજગર મને ગળી ગયો, અને માયારપી જાળમાં હું બધાયો. હે પ્રભુ ! હું તમને શી રીતે ભજૂ ં ? ころう前:1日、お、お

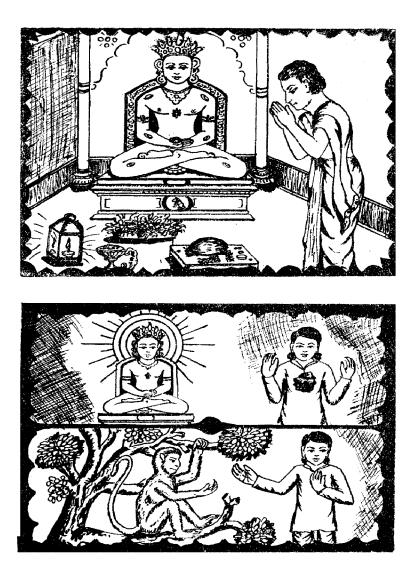
સત્કમ[°]ને અભાવે ભવાેની નિષ્ફળતા.

कृतं मयामुत्र हितं न चेह– लोकेऽपि लोकेश सुखं न मेऽभूत् । अस्माद्दशां केवलमेव जन्म, जिनेश जज्ञे भवपुरणाय ।। ६ ।।

મે' પરભવે કે આ ભવે પણ હિત કાંઈ કર્યું નહિ, તેથી કરી સ સારમાં સુખ અલ્પ પણ પામ્યાે નહિ; જન્માે અમારા જિનજી! ભવ પૂર્ણુ કરવાને થયાં, આવેલ બાજી હાથમાં અજ્ઞાનથી હારી ગયા.

> Neither in this, nor in the previsus birth. No benevolent act was done. So was not able to get the slightest happiness in this world. Oh God we are here, To complete the series of birth The precious game of life was last through ignorance.

અ**ર્થ`:-**હે ત્રણ જગતના નાથ ! આ ભવમાં અથવા પર-ભવમાં મેં કાેઈનું પણ હિત કરેલ ન હેાવાથી લેશમાત્ર પણ સુખ મતે મબ્યું નથી. હે પ્રભુ ! અમારા જેવાના અવતાર તાે જાણે ભવ પૂરા કરવા માટે જ થયેા હેાય તેમ લાગે છે.

મનની પાષાણુથી પણ વિશેષ કઠાેરતા.

मन्ये मनो यन्न मनोज्ञवृत्त, त्वदास्यपीयूष मयूखलाभा**त्** । द्रुतं महानंदरसं कठोर— मस्माइज्ञां देव तदश्मतोपि ।। ७ ।।

અમૃત ઝરે તુજ સુખરૂપી ચંદ્રથી તેા પણુ પ્રભુ, ભિજાય નહિ સુજ મન અરેરે ! શું કરૂં હું તાે વિભુ; પત્થરથકી પણુ કઠણુ મારૂં મન ખરે કચાંથી દ્રવે, મરકટ સમા આ મનથકી હું તાે પ્રભુ હાર્યો હવે.

> Though the neetar is flowing Form your moon like face O God It does not make my mind wet What should I do O God? More hard than the stone is my mind. How can it become soft? Oh God I am completely defeated By this monkey type mind.

અર્થ :--આનંદદાયક વર્ત નવાળા હે પ્રભુ ! તમારા મુખરૂપી ચંદ્રના દર્શ નનેા લાભ થયા છતાં પણ આનંદરૂપી રસ મારા મનમાંથી ઝર્યો નહિ; તેથી હું ધારું છું કે માટું મન પાષાણથી પણ વધારે કઠાર છે.

દુષ્પ્રાપ્ય રત્નત્રયીનું પ્રમાદવડે ગુમાવલું.

त्वत्तः सुदुष्प्राप्यमिदं मयाप्तं, रत्नत्रयं भूरि भवभ्रमेण । प्रमादनिद्रावशतो गतं तत्, कस्याग्रतो नायक पूत्करोमि ॥ द ।।

ભમતાં મહા ભવસાગરે પામ્યેા પસાયે આપના, જે જ્ઞાન દર્શન ચરણુરૂપી રત્નવ્રય દુષ્કર ઘણું; તે પણુ ગયા પરમાદના વશથી પ્રભુ કહું છું ખરૂં, કાેની કને કિરતાર આ પાેકાર હું જઈને કરૂં?

While sailing in the ocean of life
I obtained with great difficulty
Three gems Gnan-Darshan-Charitray
By your favourable sight
Through sleep and Idleness
I lost them.
Oh, God to whom should I go
And tell my tale of woe ?

અર્થ`:-હે પ્રભુ ! દુઃખયી પ્રાપ્ત કરી શકાય તેવાં (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર રૂપી) ત્રણ રત્તાે બહુ ભવામાં ભ્રમણ કર્યા પછી આપની પાસેથી મેળવ્યા; પરંતુ તે પણ પ્રમાદ અને નિદ્રાના વશવતી`પણામાં હું ગુમાવી ખેઠાે. હવે હું ક્રાની પાસે જઈને પાેકાર કરું ?

वैराग्यरंगः परवंचनाय, धर्मोपदेशो जनरंजनाय । वादाय विद्याध्ययनं ज मेऽभूत्,

कियद् ज्रुवे हास्यकरं स्वमीश ।। ९ ।

વૈરાગ્ય, ધમ વિદ્યાદિના દુરૂપયાગ.

ઠગવા વિભુ આ વિશ્વને વૈરાગ્યના રંગેા ધર્યા, ને ધર્માના ઉપદેશ રંજન લાેકને કરવા કર્યા; વિદ્યા ભણ્યા હું વાદ માટે કેટલી કથની કહું? સાધુ થઈને બ્હારથી દાંભિક અંદરથી રહું.

> In order to cheat the world. In only made false show of vairagya And to entertain people I made the use of religious speech I obtained knowledge only for debate Though appeared as a Monk I lead a pretending life What a pitiable tale of mine?

અર્થ :-હે પ્રભુ ! મે વૈરાગ્યતાે દેખાવ કર્યા તે પણ બીજાને ઠગવા માટે, ધર્મ તાે ઉપદેશ કર્યા તે માત્ર લાેકોને ખુશા કરવા માટે; વિદ્યા ભણ્યા તે પણુ માત્ર વાદ કરવા માટે, આપને મારી હસવા જેવી કેટલાક વાતાે કહું ?

સુખ, ચક્ષુ તથા મનના દુરૂપયાગ.

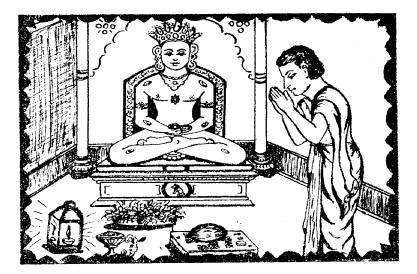
परापवादेन मुखं सदोषं, नेत्रं परस्तीजनवीक्षणेन । चेतः परापाय विचितनेन, कृतं भोविष्यामि कथं विभोऽहं ।। १० ।।

મેં મુખને મેલું કર્યું દોષા પરાયા ગાઈને, ને; નેવને નિંદિત કર્યાં પરનારીમાં લપટાઈને, વળી ચિત્તને દાષિત કર્યું ચિંતી નઠારૂં પરતાશું, હે નાથ! મારૂં શું થશે ચાલાક થઈ ચૂક્યો ઘણું,

> Faults of others were sung by my tongue. Eyes led nothing but to see fair ladies And the mind always wished unwell of others

Oh God what will happen of me Though cleaver lost everything

અર્થ`:-અન્યતું વાંકું બાેલીને મેં મારા મુખને, પારકી સ્ત્રીઓને જોઈને મારી આંખાેને, પારકાતું અશુભ ચિંતવીને મારા ચિત્તને, મેં દોષિત કર્યાં છે. હે પ્રભુ ! હવે મારું શું થશે ?

કામાંધ થઈ આત્માને ઊપજાવેલી પીડા.

विडंबितं यत्स्मरघस्मराति– दशावशात्स्वं विषयांधलेन । प्रकाशितं तद्भवतो ह्नियैव, सर्वज्ञ सर्वं स्वयमेव वेत्सि ।। ११ ।।

કરે કાળજાને કતલ પીડા કામની બીહામણી, એ વિષયમાં બની અંધ હું વિડંબના પામ્યાે ઘણી; તે પણુ પ્રકાશ્યું આજ લાવી લાજ આપતણી કને, જાણા સહુ તેથી કહું કર માફ મારા વાંકને.

> Cupid and Rati have made me blind By involving in passion I am much troubled I am much ashamed of my acts Though you know each and everything Forgive my faults

અ્થ**િ:-**કામથી આંધળા બનેલા મેં કામદેવરપી રાક્ષસથી મારી બતને બહુ કદર્થાના ઉપજાવી; હે સર્વાત્રા ! શરમ આવે છે તાે પણ તે બધું હું આપની સન્મુખ પ્રગટ કરું છું, જો કે આપ તા તે સર્વ હડીકત જાણા છે.

મતિભ્રમથી કરેલાં અકાર્યાં.

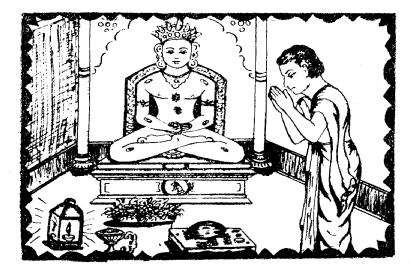
ध्वस्तोऽन्यमंत्रैः परमेष्ठिमंत्रः कुशास्त्रवाक्यैनिहतागमोक्तिः । कर्तुं वृथा कर्म कुदेवसंगा∽ दवांछि हे नाथ मतिभ्रमो में ।। १२ ।।

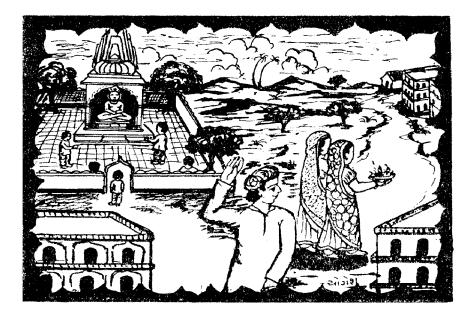
નવકાર મંત્ર વિનાશ કીધાે અન્ય મંત્રાે જાણીને, કશાસ્ત્રનાં વાફચોવડે હણી આગમાેની વાણીને; કુદેવની સંગતથકી કર્માે નકામાં આચર્યાં, મતિભ્રમથકી રત્નાે ગુમાવી કાચ કટકા મેં ગ્રહ્યા.

> By worshiping other Mantras I destroyed Navakar Mantra The writing of Agams Were disobeyed by Kushastra Foolish acts were performed With the help of Kudev Having lost Jewels through illusionment.

I accepted the pieces of glass

અર્થ`:-(ઐહિક સુખ દેનાર) અન્ય મંત્રોવડે પરમેષ્ટિ મંત્ર (નવકાર મંત્ર) તેા મેં નાશ કર્યો (તજી દીધેા.) ખાેટાં શાસ્ત્રોનાં પ્રયાેગથી ઝૈન આગમનાં વાકયાે ઉપર પ્રહાર કર્યાં; ખરાય્ય દેવના સમાગમથી નકામાં (આત્માતે હાનિકારક) કર્મા કરવાની મંતે ઇચ્છા થઈ, હે નાથ ! આ તે મારી કઈ જાતની માનસિક બ્રમણા !!!

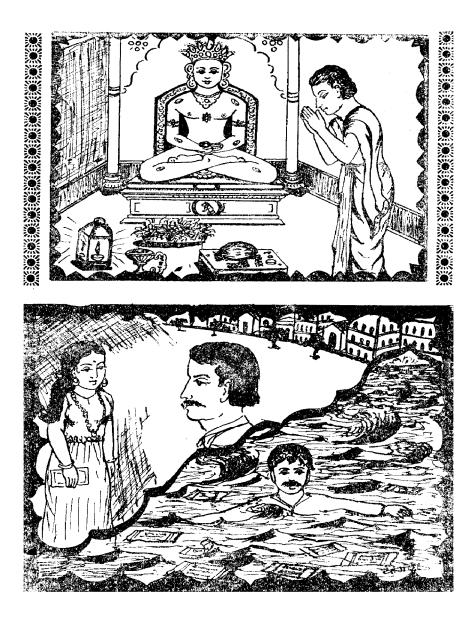
આપને મૂકીને મે[ં] કરેલી સ્ત્રીઓના વિલાસની ભજના

विमुच्य दग्लक्ष्यगतं भवंतं, ध्याता मया मूढधिया हृदंतः । कटाक्ष वक्षोजगभीरनाभि– कटीतटीयाः सुदर्शा विलासाः ।। १३ ।।

આવેલ દષ્ટિમાર્ગંમાં મૂકી મહાવીર આપને, મેં મૂઠધિએ હુદયમાં ધ્યાયા મદનના ચાપને; નેત્રબાણેા ને પયેાઘર નાલિ ને સુંદર કટી, શણુગાર સુંદરીએાતણા છટકેલ થઈ જોયા અતિ.

> O, Mahavir, I left your Clear cut sight of Religion, At heart I always loved The arrows of cupid And the Faia Charming Ladies Having Lotus like eyes And breasts with delicate Loins Uncontrolled always I used to see at them

અર્થ°ઃ–્દ્રષ્ટિગાેચર થયેલા આપને છેાડીને મૂઢ **છુદ્ધિવાળા મે**' અ'તરમાં સુ'દર આંખાેવાળી સ્ત્રીઓના કટાક્ષ સ્તન, નાભિ તથા કટીતટનું જ ધ્યાન ધર્યુ'.

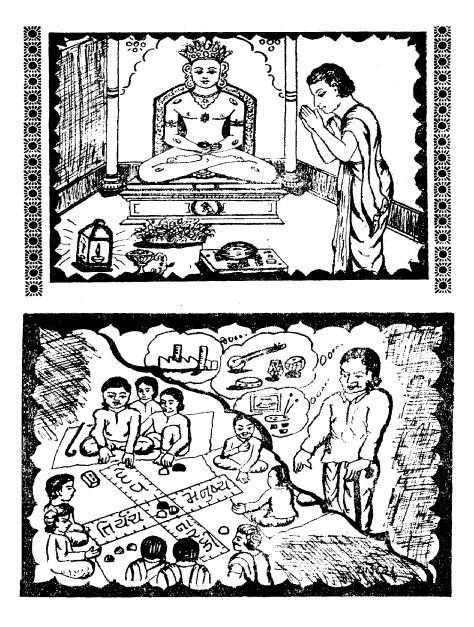
સ્ત્રીસુખ દર્શાનથી ઉત્પન્ન થયેલ રાગની તીવ્રતા.

लोलेक्षणावक्त्रनिरीक्षणेन, यो मानसे रागलवो विलग्नः । न शुद्धसिद्धांतपयोधिमध्ये, धौतोऽयगात्तारक कारणं किम् ।। १४ ।।

મગનયણી સમ નારીતણાં સુખચ દ્ર નીરખવાવતી, સુજમન વિષે જે ર'ગ લાગ્યાે અલ્પપણ ગાઢાે અતિ; તે શ્રુતરૂપ સસુદ્રમાં ધાેયા છતાં જાતાે નથી, તેનું કહાે કારણ તમે બચું કેમ હું આ પાપથી?

> Always used to see the durlike eyes And moon like faces of Charmins Ladieg Affected a little With the deep colour of passion That colour does not vanish Though washed in the Scripture of ocean How can I be saved from this sin Oh God tell me the Reason.

અર્થ`:-(સ્લીએાના) ચપળ ચક્ષુયુક્ત ચહેરાને જોવાથી મનની અંદર જે રાગનાે અંશ જરા જરા લાગ્યાે છે તે પવિત્ર શાસ્ત્રરૂપી સમુદ્રમાં ધાેયા છતાં પણ જતાે નથી; હે તારક! તેનું શું કારણ ?

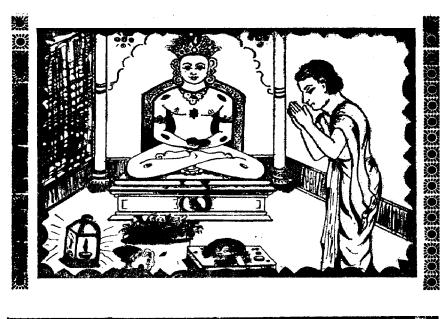
કરિક્રી છતાં મારૂં અભિમાન.

अंगं न चंगं न गणो गुणानां, न निर्मलः कोपि कलाविलासः स्फुरत्प्रभा न प्रभुता च कापि, तथाप्यहंकारकदर्थितोऽहम् ।। १५ ।।

સુંદર નથી આ શરીર કે સસુદાય ગુણુતણેા નથી, ઉત્તમ વિલાસ કળાતણેા દેદીપ્યમાન પ્રભા નથી; પ્રભુતા નથી તાેપણુ પ્રભુ અભિમાનથી અક્કડ ફરં, ચાપાટ ચાર ગતિતણી સંસારમાં ખેલ્યા કરૂં.

> Neither my body is fair Nor I Possess the collection of virtues Neither any developed art Nor any attractive lustre in me Godliness not in me, Yet I Welk with ego, equal to God Playing the part of an actor Move like a camel in chen.

અપથ[°]:-નથા મારુ સરીર સુંદર કે નથા હું ગુણોના ભાંડાર; નથી વિકાસ પામેલી મારામાં કાેઈ કળા, તેમ નથી ઝળકતું જરા પણ તેજ; વળી મારામાં એવી કાંઈ નથી પ્રભુતા: છતાં અહાંકાર મને છાેડતાે નથી. (એ દરેકના હું અહાંકાર કર્યા કરું છું.) અને ચાર ગતિમાં પરિભ્રમણની ચાપાટ રમું છું.

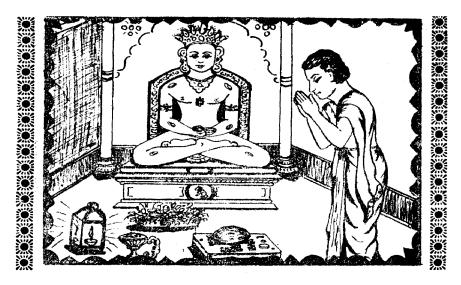
મહામાહથી ગસ્ત થયેલ મારી અપદશા.

आयुगलत्याञ्च न पापबुद्धि— गंतं वयो नो विषयाभिलाषः । यत्नश्च भैषज्यविधौ न धर्मे, स्वामिन्महामोह विडंबना मे ॥ १६ ॥

આયુષ્ય ઘટતું જાય તાેપણુ પાપસુદ્ધિ નવ ઘટે, આશા જીવનની જાય પણુ વિષયાક્ષિલાષા નવ મટે; ઔષધ વિષે કરૂં યત્ન પણુ હું ધર્મને તાે નવ ગણું, બની માહમાં મસ્તાન હું પાયા વિનાના ઘર ચણું.

> Though the life decreases Evil activity increases Hopes of life disappear Yet passion never dies Try to take strong medicine Never consider for religion Completly conquered by Moha I built the house without base.

અર્થ`:– મારૂં આયુષ્ય ઘટતું જાય છે, પરંતુ પાપવત્તિ ઘટતી નધી, વય (જુવાની) ચાલી જાય છે, પરંતુ વિષય તૃષ્ણા ઘટતી નથી; ઔષધ માટે હું યત્ન કરું છું, પણ ધર્મ માટે કાંઈ યત્ન કરતા નથી; હે સ્વામિન્ ! મહામાહથી ઘેરાયેલા એવી મારી સ્થિતિ તા જીઓ !!

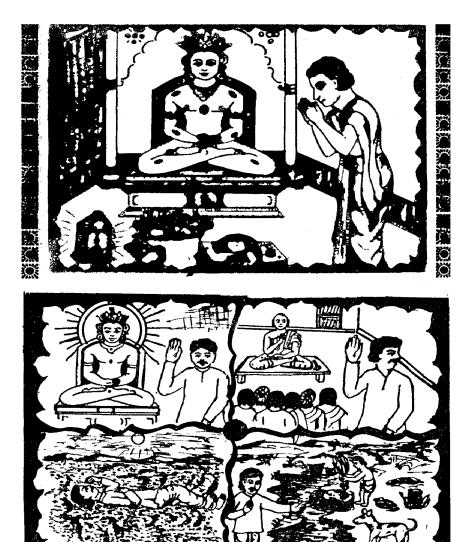
આપની વાણીની હાજરી છતાં અન્યની વાણીના કરેલ સ્વીકાર

नाऽत्मा पुण्यं न भवो न पापं, मया विटानां कटुगीरपीयम् । ग्रधारि कर्णे त्वयि केवलार्के, परिस्फूटे सत्यपि देव धिङ्मां ।। १७ ।।

આત્મા નથી પરભવ નથી વળી પુણ્ય પાપ કશું નથી, (મથ્યાત્વીની કટુ વાણી મેં ધરી કાન પીધી સ્વાદથી; ર(વ સમ હતા જ્ઞાને કરી પ્રભુ આપશ્રી તાેપણુ અરે, દીવા લઈ કુવે પડયો ધિક્કાર છે સુજને ખરે.

> There is no soul nor rebirth Neither sin nor merit exist here Always drank with taste The bitter speech of Mithyatvi Though shinning as sun, With absolute knowledge O God Fell in the well with the lamp Myself am hatred.

અર્થ:-કેવળત્તાનવડે સૂર્ય સમાન તમે પ્રકટ હેાવા છતાં મારા કાનમાં આવેલ મિથ્યાત્વીની ખાેટી વાણી જેવી કે 'આત્મા નથી, પુષ્ટ્ય નથી, પરભવ નથી, પાપ નથી ' વિગેરે મે' પ્રેમથી પીધી; તેથી હે દેવ ! મને ધિક્કાર છે.

મારાથી હારી જવાયેલ મનુષ્ય જન્મ.

न देवपूजा न च पात्रपूजा, न श्राद्धधर्मश्च न साधुधर्मः । लब्ध्वापि मानुब्यमिदं समस्तं, कृतं मयाऽरण्यविलापतुल्यं ॥ १८ ॥

મે' ચિત્તથી નહિ દેવની કે પાત્રની પૂજા ચહી; ને શ્રાવકાે કે સાધુઓનાે ધર્મ પણ પાજ્યાે નહિ, પામ્યાે પ્રભુ નરભવ છતાં રણુમાં રડ્યા જેવું થયું; ધાેબીતણા કુત્તા સસું મમ જીવન સહુ એળે ગયું.

> With firm mind did not worship god Charity not given to worthy People Did not follow the strict religion of a Shrawak or a monk Though obtained birth in mankind Mine was as cry in wilderness And the preciouss life was lost Like a washerman's dog.

અર્થ :-મેં ન કરી દેવની પૂજા, તેમ મેં ન કરી પાત્રની પૂજા, (સુપાત્ર દાન દેવું તે) ન કરી મેં શ્રાવકધર્મની ઉપાસના, તેમ ન કરી મેં સાધુધર્મની પ્રતિપાલના; મનુષ્ય જન્મ પામીને મે જ'ગલમાં કરાતા ફદનની માફક મેં નિષ્ફળ ગુમાવ્યેા.

જૈનધર્મ પામ્યા છતાં કલ્પવૃક્ષાદિકની કરેલી સ્પૃહા

चक्रे मयाऽसत्स्वपि कामधेनु− कल्पद्रुचितामणिषु स्पृहातिः । न जैनधर्मे स्फुटइार्मदेऽपि,

जिनेश मे पश्य विमूढभावम् ॥ १९ ॥

હું કામધેતુ કલ્પતરૂ ચિંતામણિના પ્યારમાં, ખાેટાં છતાંઝંખ્યાે ઘણું બની લુબ્ધ આ સંસારમાં; જે પ્રગટ સુખ દેનાર ત્હારાે ધમ' ∦ સેવ્યાે નહિ. તિ સુજ મૂર્ખ ભાવાેને નિહાળી નાથ કર કરુણા કંઈ.

Always wished to have a cow Kamdhenu Kalptaru & Chintamani

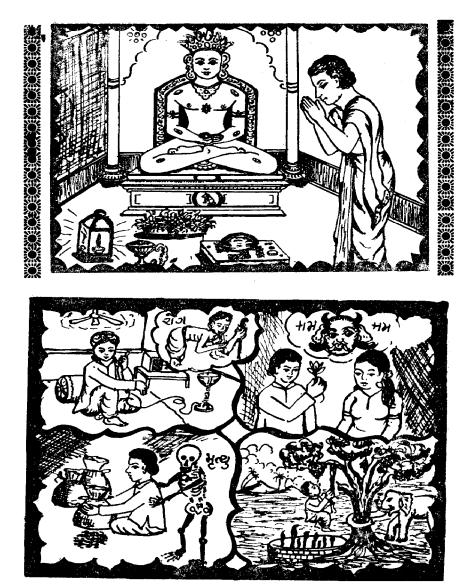
giving everything to the wisher Deeply engrossed in worldly

pleasure though wrong

Did not put in practise, O God Your religion which gives eternal happines

Having seen my foolish acts, O God, yet me not depart without the blessing.

અર્થ:-કામધેનુ, કલ્પવૃક્ષ અને ચિંતામણિ જેવી ચીજો અબ્લી હેાવા છતાં મેં તેના ઉપર આસાકિત કરી-તે મેળવવા પ્રયાસ કર્યાં, પરંતુ પ્રત્યક્ષ સુખ આપી શકનાર જૈન ધર્મ ને વિષે મેં આસકિત ન કરી; હે પ્રભુ ! મારી મૂર્ખાઈ તેા જુઓ ???

વિપર્યાસ ખુદ્ધિ.

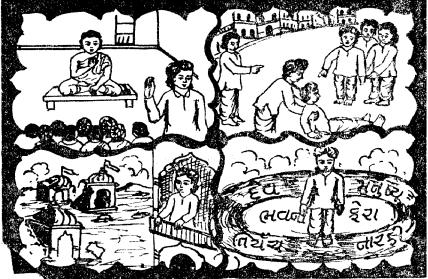
सद्भोगलीला न च रोगकीला, धनागमो नो निधनागमश्च । दारा न कारा नरकस्य चित्ते, व्यचिति निस्यं मयकाऽधमेन ।। २० ।।

મેં ભાેગ સારા ચિંતવ્યા તે રાેગ સમ ચિત્યા નહિ. આગમન ઇચ્છર્યું ધનતાહું પણ મૃત્યુને પીછર્હુ નહિ; નહિ ચિંતવ્યું મેં નર્ક કારાગ્રહ સમી છે નારીઓ, મધુબિંદુની આશા મહીં ભય માત્ર હું ભૂલી ગયાે.

> Never considered wordly Pleasure As root cause of evil disease. Always welcomed wealth But did not like to acquaint with death Never thought of Women-As prison leading to hell Forgot the danger in life In the hope of a honey drop.

અર્થ:-મારા અંતરમાં સુંદર ભાેગતે મેં અધર્મે ચિંતવ્યા, પર તુ રાગતાં ખાણ તરીકે તેની મેં ચિંતવના ન કરી ધનપ્રાપ્તિના મેં વિચાર કર્યા પરંતુ તે મૃત્યુને ખાેલાવા જેવું છે તે ભૂલી ગયાે. સ્ત્રીઓતાે ઉહાપાેહ કર્યાં, પરંતુ તે નરકનું બંધાખાનું છે તેનું ભાન મતે અધમને કદી પણ ન થયું.

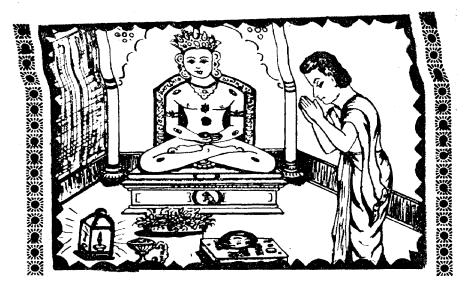
મારા જન્મની નિષ્ફળતા.

स्थित न साधोर्हृदि साधुवृत्तात, परोपकारान्न यशोऽर्जितं च । क्रुतं न तीर्थीद्धरणादिक्रृत्यं, मया मुधा हारितमेव जन्म ।। २१ ।।

હું શુદ્ધ આચારાે વડે સાધુ હુદયમાં નવ રહ્યો, કરી કામ પર ઉપકારના યશ^{કુ}પણુ ઉપાર્જન નવ કર્યાે; વળી તીર્થનાં ઉધ્ધાર આદિ કાેઈ કાર્યો નવ કર્યા, ફેાગટ અરે આ લક્ષ ચાેરાશી તણા ફેરા ફર્યા.

> Did not follow the striet path of good natured man Did not earn fame By obliging others Renovation of Tirthas To complete the series of birth Oh God In vain moved round and round.

અર્થં:–સારા વર્તાનથી ઉત્તમ પુરુષના હુદયમાં મેં સ્થાન ન મેળવ્યું, બીજાનું ભલું કરી મેં ક્વર્તિ પણુ પ્રાપ્ત ન કરી, તીર્થો-હારાદિક કાર્યો પણુ મેં ન કર્યાં, મેં તા મારા જન્મ વ્યર્થ ગુમાવ્યા !!

અર્થ :-ગુરુમહારાજનાં વચનથી મારા મનમાં વૈરાગતા રંગ જાગ્યાે નહિ, તેમજ દુર્જનનાં વાક્ર્યાે સાંભળી હું શાંતિ રાખી શક્યાે નહિ. હે દેવ ! અધ્યાત્મજ્ઞાન જેવું તાે મારામાં જરા પણ છે જ નહિ, ત્યારે આ સંસારસમુદ્ર મારાથી કેવી રીતે તરી શકાશે ?

Which has no bottom.

spiritvual life How can I fill the broken pot wtih water

How can I get peace From the words of a wicked person How can I cross the Occan of life

When there is no inclination nor the

Words from the preceptor, Did not bring the colour of monkhood

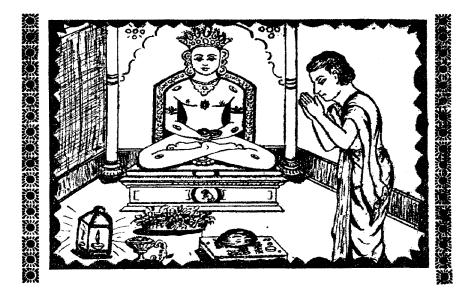
તાય: જવજારમય મવાજ્ય તા રર તા ગુરુવાણીમાં વૈરાગ્ય કેરાે રંગ લાગ્યાે નહિ અને, દુજ⁶ન તણા વાકચો મહીં શાંતિ મળે કચાંથી મને, તરૂ કે મહું સંસાર આ અધ્યાત્મ તાે છે નહિ જરી, તૂટેલ તળીયાનાે ઘડાે જળથી ભરાયે કેમ કરી ?

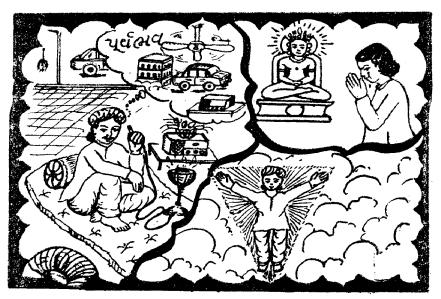
नाध्यात्मलेशो मम कोपिदेव, तार्यः कथंकारमयं भवाब्धिः ॥ २२ ॥

न दुर्जनानां वचनेषु शांतिः ।

वैराग्यरंगो न गुरुदितेषु,

સ'સારસમુદ્રના પાર ઉતરવા માટે સાધનના અભાવ.

ભૂત, વર્ત માન તથા ભવિષ્ય ત્રણે જન્મ હું તા હાર્યા !!

पूर्व भवेऽकारि मया न पूण्य-मोगामि जन्मन्यपि नो करिष्ये । यदीद्शोहं मम तेन नष्टा, भूतोद्भवद् भावी भवत्रथीक्ष ।। २३ ।।

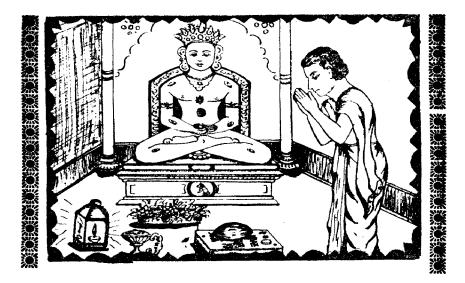
મેં પરમવે નથી પુન્ય કીધું ને નથી કરતાે હજી, તાે આવતા ભવમાં કહાે કચાંથી થશે હે નાથજી; ભૂતભાવીને સાંપ્રત ત્રણે ભવ નાથ હું હારી ગયાે સ્વામી ત્રિશંકુ જેમ હું આકાશમાં લટકી રહ્યો.

Neither did any good act in

the prervious birth

Nor doing at present How can I hope to do at in the next birth The past, the present and the future All the three at a time I lost Oh lord I was suspended like Trishanku In the sky O God.

અર્થ:--આગલા ભવમાં મેં કાંઈ પુણ્ય કર્યું નહિ, આ ભવમાં કરતાે નથી તેમ હવે ભવિષ્યમાં કરી શકીશ પણ નહિ; હે ત્રણ જગતના નાથ ! હું તા આવા હાેઈ ને મારા બૂત, વર્તમાન તથા હવે પછીના ભાવિ જન્માે વ્યર્થ ગયા-નાશ પામ્યા. (પૂર્વ ભવે પુણ્ય કર્યું હાેત તાે અહીં ધર્મ કરી શકત, અહીં ધર્મ કરત તા આગળના ભવમાં સારી સામગ્રી મળત, તેથી ત્યાં પણ ધર્મ કરી શકત, આમ ન થવાથી મારાં તાે ત્રણે ભવ બગડયા.

પ્રભુના સર્વજ્ઞત્વનું સૂચન.

किं वा मुधाहं बहुधा सूधामुक्− पूज्य !त्वदग्रे चरितं स्वकीयं। जल्पामि यस्मात् त्रिजगत्स्वरूप– निष्ठपकस्त्वं कियदेतदत्र ।।२४।।

અથવા નકાસું આપ પાસે નાથ શું ભકલું ઘણું ⁹ હે દેવતાના પૂ_જય ! આ ચારિત્ર સુજ પાતાતાણું, જાણા સ્વરૂપ ત્રણુ લાકનું તાે માહરૂં શું માત્ર આ⁹ જ્યાં કોડના હિસાબ નહિ ત્યાં પાઈની તાેવાત કચાં ⁹

Why to speak uselessly Oh-Lord before you? This character of mine O the beloved of God You are able to see the details of the three worlds Then there is no wonder about mine I should not talk about a pie When there is no value of crores

અપર્શ:--દેવને પૂજવા યાેગ્ય હે પ્રભુ ! મારું ચરિત્ર આપની સન્મુખ હું આયી વધારે નકામું કેટલુંક કહું : કારણ કે આપ તાે ત્રણ જગતના સર્વ સ્વરૂપને પ્રત્યક્ષ દેખી શકાે છેા, તાે પછી મારું ચરિત્ર આપ જાણો તેમાં તાે શું નવાઈ ?

છેલી આંતરિક વિજ્ઞપ્તિ.

दीनोध्धारधुरंधरस्त्वदपरो नास्ते मदन्यः क्रुपा --पात्रंनात्र जने जिनेश्वर तथाप्येतां न याचे श्रियम् । किंत्वर्हन्निदभेव केवलमहो सद्बोधिरत्न शिव, श्रीरत्नाकरमंगलैक--निलय श्रयस्करंप्रार्थये ।। २५ ।।

ત્હારાથી ન સમર્થ અન્ય દીનના ઉદ્ધારનારાે પ્રભુ; મ્હારાથી નહિ અન્ય પાત્ર જગમાં જોતાં જડે હે વિભુ, સુક્તિ મંગળસ્થાન તાેય સુજને ઇચ્છા ન લક્ષ્મી તણી, આપાે સમ્યગ્રત્ન શ્યામજીવને તાે વૃક્ષિ થાયે ઘણી !

O jineshwar, no body is abte to lift us From the world except thee Will not find any personality Except mine here No craving for wealth and worldly

happiness

Except welfare abode of eterual peace If Samyak Jewel can be granted to me by thee O Lord I am much indebted to you for ever.

અર્થ:-હે જિતેશ્વર ! મારા જેવેા મુજ ર'કતે ઉદ્ધારનાર કોઈ પ્રમુ નથી, તેમ મારા જેવું કૃપાનું પાત્ર પણ કોઈ નથી, તાે પણ હું કાંઈ આપની પાસેથી ધન માગતાે નથી, પરંતુ માક્ષરૂપ લક્ષ્મીના સમુદ્રસમાન તથા મંગળમય એક સ્થાન એવા હે જિતેશ્વર પ્રભુ ! હું તો ફક્ત સર્વ શ્રેયઃસાધક સમ્યક્ત્વરત્નની જ પ્રાર્થના કરું છું.

સમાપ્ત

રત્નાકર પચ્ચીશીના રચયિતાને—

(રાગ----મંદિર છેા મુક્તિમણા...)

ગાનાર તે રચનાર દિલની દિવ્યતાના હે કવિ ! ઊંડાણ ઉરનાં ખાેલીને અણમાેલ ઉપસાવી ઝબિ. રત્નાકરાે છલકાવીયાં આંસ પીને ઇકરારના, ને પાદપદ્મ પખાળિયાં ત્રણ જગતના આધારના…૧ ભાષા શીખી સુરલેાકની જે જ્ઞાન ગુર્જરીને ધર્યું, નવનીત જે જે તારવ્યું તે સ્તવન-સ્તુતિઓમાં ભર્યું. સેવા કરી મા શારદાની જે હૃદયના ભાવથી, તે '**રયામજીલન'** ને ઝળકતું રાખશે વરસાે ધીસુ...ર સંસારનાં સુખ~દુઃખ પચાવ્યાં સંત જેવા ઘૈર્યધી, તે કર્મના કટકા સહ્યા સૈનિક જેવાં શૌર્યાથી. સંસ્કાર સીંચ્યા ધર્મના પ્રીતિભર્યા પરિવારમાં. પાર્છા પડે ના જે કદી સંજોગના પડકારમાં...૩ <u>દર્શ્યો ક્રિપાવ્યાં ધર્મનાં કવિતા અને પ્રવચન થડી.</u> **ઉજ્જવળ અનાવ્યું વતનને સાહિત્યનાં સર્જન થ**કી. જિત્તાસએોને પાઠ શિખવ્યા તત્ત્વ કેરા જ્ઞાનના. ભાજન અન્યા સહધર્મીઓના પ્રેમ ને સન્માનના...૪

જેના શબ્દે શબ્દમાં ઊભરતી આત્મા તણી વેદના. જેની પંક્તિ–પંક્તિએ પ્રસરતી પરમાત્મને પ્રાર્થના. જેને સુણુતાં-વાંચતાં ભાવિકના, બંધેત છૂટે કર્મના, એ રત્નાકર પચ્ચીશી રચયિતા, કવિવર્યને વંદના...૧

પ્રવીષ્યુ વી_ં ઢેસાઇ

[{¥]

નિત્ય પ્રાત: પ્રાર્થના

હે વીતરાગ પ્રભુ! હે જગદગુરુ! આપના પ્રભાવથી મને સંસાર પ્રત્યે વૈરાગ્ય પ્રગટા ! હે પ્રભા આપના પ્રભાવથી મને માક્ષના માગે ચાલવાની તાકાત મળા! હે વીતરાગદેવ ! હે જગદગુરુ ! આપના પ્રભાવથી મને એવું ખળ મળી રહેા કે જેથી -લાકનિંઘ કાર્ચ કરવા માટે હું પ્રેરાઉં નહિ. -ગુરુજના પ્રત્યે હું આદર-ભાવ અનુભવું અને -પરોપકાર કરવા માટે સદા તત્પર ખન. छे वीतराअ प्रसा! આપના પ્રભાવથી મને સદાય અને સર્વત્ર સદ્ગુરુના સંગ મળા રહેા અને તેમનાં વચનાનું પાલન કરવાનું ખળ મળી રહેા. & anisols ; મારી આપને આ જ એક પ્રાર્થના છે કે જ્યાં સુધી મારે સંસારમાં ભમવું પડે ત્યાં સધી મને આ ખધું અખંડ રીતે મળતું રહેા ! डे वीतराग लगवंत! मारी એક જ અભિલાયા છે કે ભવાભવ મને તમારાં ચરણાની સેવા કરવાનું સોભાગ્ય મળા! & moleols ! આપના પ્રણામના પ્રભાવથી મારાં દુ:ખના નાશ થાઓ. મારાં તમામ કર્મોનાે ક્ષય થાએા. મને હરહંમેશ સમ્યગ્ દબ્ટિ મળા અને મરણ સમયે સંપૂર્ણ સમભાવ મળા!